

TOSHIHIKO IZUTSU'NUN KUR'AN-I KERİM'İ ANLAMA ve YORUMLAMA YÖNTEMİ

The Method Of Understanding and Interpreting of Holy Qur'an of
Toshihiko Izutsu

Ali Galip GEZGİN*

Özet

Toshihiko Izutsu, Kur'an'ı, Kur'an'ın kelime hazinesine ve Kur'an Weltanschauung'una (=Dünya Görüşü) göre incelemiş ve yorumlamıştır. O, Kur'an kelimelerinin, aslından daha güçlü izafi anlamlar kazandığını ortaya koymuştur. Izutsu'ya göre, Arap vokabül tarihi üç kesite ayrılır: 1) Kur'an öncesi ya da Cahiliye çağı; 2) Kur'an çağı; 3) Kur'an sonrası, özellikle Abbâsî çağı.

Izutsu'ya göre, Kur'an'ı doğru anlamak ve yorumlamak için öncelikle önyargısız ve objektif bir biçimde okunmalıdır. Kur'an insanların kendi doğrularını onaylayan bir noter olarak algılanmamalı, tam aksine, Kur'an'ın kendi doğruları kabul edilmelidir.

Izutsu, Kur'an'ı, yine Kur'an'la anlamaya çalışmış, bir bakıma "Kur'an'ın Kur'an'la Tefsiri" denilebilecek bir yöntem izlemiştir.

Izutsu, Kur'an'ın anlaşılması ve yorumlanması için bazı terminolojiyi kullanmıştır. Bunlar şunlardır: Semantik, semantik analiz, synchronic semantik ve diachronic semantik, esas mana ve izafi mana, semantik alan, odak kelime, etimoloji.

Anahtar Kelimeler

Anlama, Yorumlama, Tefsir, Semantik Analiz, Vokabulari, Weltanschauung

Giriş

Japonya'nın Keio Üniversitesi profesörü olan Toshihiko Izutsu (1934-1993), Kur'an-ı Kerim'in kelimelerini farklı bir bakış açısıyla ele almış, söz konusu kelimelerin Kur'an indirilmeden önce de kullanıldığını, fakat aynı kelimelerin Kur'an'da aslından daha güçlü izafi anlamlar kazandığını başarılı bir şekilde ortaya koymuştur. Izutsu'ya göre Kur'an'da geçen kelimelerin tarihsel geçmişini bilmeden, herhangi bir hedef dile doğru olarak çevirileri yapılamaz. Zira Kur'an'da insanlığa sunulan bu yeni sistemi anlatmak için kullanılan kelimeleri, sadece Arap gramerine dayanarak hedef bir dile çevirmek yanlış bir tutumdur. Bu kelimeleri, Kur'an muhtevası içinde irdelemek ve siyakın (context of situation) onlara

* Doç. Dr., S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı

Abstract

Toshihiko Izutsu studied and interpreted Qur'an, according to Vocabulary of the Holy Qur'an and Qur'anic Weltanschauung. He brought to light that the word of Qur'an gained different and more powerful relative meanings. According to Izutsu, the history of Arabic Vocabulary can be classified in three parts: 1) Before the Qur'anic period or period of Jaahiliyyah; 2) the era of Qur'an; 3) After the Qur'an, especially the Abbâsîd period.

According to Izutsu, by the reason of the correct understanding and interpreting of Qur'an, firstly, It must be read without prejudice and objectively. Qur'an must not be perceived as notary public that ratifies or approves man's truth-claims; on the contrary, the Qur'anic truths must be accepted.

Izutsu tried to understand and interpret Qur'an with Qur'an. In one respect, He followed the method of "The Exegesis of Qur'an with Qur'an".

Izutsu used certain terminology for understanding and interpreting the Qur'an. This includes the following terms: Semantic, Semantic Analysis, Synchronic Semantic and Diachronic Semantic, Basic Meaning and Relative Meaning, Semantic Field, Focus Word, Etymology.

Keywords

Understanding, Interpreting, Exegesis, Semantic Analysis, Vocabulary, Weltanschauung

kazandırdığı manaları daima ilk planda değerlendirmek gerekmektedir.

Bu çalışmamızda, Prof. Dr. Toshihiko Izutsu'nun Türkçeye çevirisi yapılmış iki eserinden¹ hareketle onun Kur'an'ı anlama yöntemini ortaya koymaya çalışacağız.

I- Izutsu'nun Semantik Analiz Yöntemi ve Kur'an Kelime Hazinesini (vocabulary) Değerlendirışı

Geçmişten günümüze Kur'an'ı anlama ve yorumlama çabaları içerisinde Izutsu'yu farklı kılan, onun kullandığı "Semantik Analiz Yöntemi"dir.

¹ Prof. Dr. Toshihiko Izutsu'nun Türkçeye çevrilen bu çalışmaları şunlardır: "Kur'an'da Allah ve İnsan" (trc. Süleyman Ateş), Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, ts.; "Kur'an'da Dini ve Ahlakî Kavramlar" (trc. Selâhattin Ayaz), Pınar Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1991.

Izutsu bunu şu şekilde ifade etmektedir: "... Farkın başlıca nedeni, Kur'ani verilere tatbik edeceğim analiz yönteminde yatıyor ki, bu yöntem Kur'an'ın kendi kavramlarını izah etmesini ve kendi adına konuşmasını sağlamaktadır. Bir başka söyleyişle, benim araştırmamın nüvesini malzemeden ziyade o malzemeye uygulanan linguistik analiz yöntemi; bu araştırmanın Kur'an'ın davranış ve kişilik sahasında değer yargısını ihtiva eden kelimelerinin semantik (anlam) yapısının tahliline teşebbüste bağlı kaldığı o belirli görüş açısı teşkil etmektedir."²

Bu ifadelerden de açıkça anlaşılacağı gibi, Izutsu, Kur'an'da geçen kelimeleri birazdan ayrıntılı bir şekilde üzerinde duracağımız "Semantik Analiz İlkeleri" çerçevesinde ele almıştır. Ancak, onun bahse konu ilkelerini açıklamaya geçmeden önce, genel olarak Arap vokabulari tarihiyle ilgili değerlendirmelerine de burada yer vermekte fayda mülâhaza ediyoruz. Zira Izutsu'ya göre, Arap vokabulari tarihinin aşamaları bilinmeden, Kur'an kelime hazinesi içinde yer alan kelimelerin anlamlarını doğru olarak anlamak mümkün değildir. Izutsu Arap vokabulari tarihinin ilk devirlerinden itibaren üç önemli kesit³ almaktadır ki bunlar:

1. Kur'an öncesi, yahut Cahiliye çağı,
2. Kur'an çağı,
3. Kur'an sonrası, özellikle Abbâsî çağı.

Izutsu'ya göre bu üç kesite ilave olarak, İslâm öncesi çağda üç kelime sistemi vardır. Bunların altında birbirinden farklı dünya görüşleri bulunmaktadır: 1. Saf bedevi vokabularisi. Bu sistem en eski tipik göçebe dünya görüşünü yansıtır. 2. Birincisiyle yakından ilgili ve onun üzerine kurulu, fakat ondan ayrı bir ruh taşıyan, Mekke'deki ekonomik hayatın sonucu olarak doğduğundan, Mekke tüccarlarına özgü kelime ve kavramlarla dolu olan vokabulari.⁴ 3. Arabistan'da yaşayan Yahudilerin ve Hristiyanların vokabularisi. Çok problematik olan Haniflik sistemi bu vokabulariye dahildir. İşte İslâm öncesi Arap dilini teşkil eden bu üç vokabularidir.⁵

Kur'an'da geçen anahtar kelimeleri tahlil ederken, Izutsu'nun çizdiği bu temel çerçeveyi daima göz önünde bulundurmak gerekecektir. Zira Kur'an, milattan sonra VII. yüzyılda, yaklaşık 23 yıllık tarihsel süreçte indirilen ilahî bir vâhiy olduğuna göre, öncelikle bu süreçte yaşayan Arap toplumuna hitap

ettiği, onların anladığı dilden konuştuğu gerçeği göz ardı edilmemelidir. Esasen Kur'an'da bu husus, açık bir şekilde ifade edilmiş, Kur'an'ın "Arapça bir Kur'an"⁶ olduğu ısrarla vurgulanmıştır. "Arapça bir Kur'an" diyerek, özellikle bu hususun altının çizilmesi; dikkatleri Arapçaya çekmek ve "Arapçayı bir lisan hâline getiren temel veya köke dayanıldığına daha iyi anlaşılacağına ima etmek içindir. Çünkü onun Arapça olduğunu vurgulamak, muarrap olmadığını ispat etmektir. Bunun için de öz Arapçada kelimenin kökünü aramaktır."⁷ Anlama, bir şeyin özünü ve bütünü tanıma olduğuna göre, Kur'an'ı doğru olarak anlayabilmenin en önde gelen yollarından biri de, onun özünü, vermek istediği mesajı, Kur'an'ın dili olan Arapçayı ve Arapça ile Kur'an arasındaki sıkı irtibatı bilmektir. Kur'an'ı anlayarak okumanın birinci basamağını oluşturan Arap dilinin bazı hususiyetlerinin ve Kur'an'la olan ilişkisinin izah edilmesi gerekir. Ayrıca şu da unutulmamalıdır ki, Arapça bazı kelimeler muhataplarının zihinlerindeki tasavvuruyla aynı şekilde hiçbir anlam değişmesine uğramadan kalırken, bazıları ise, Kur'an'daki bağlamı (siyaka) ve "semantik alanı"⁸ nedeniyle, içerikleri zenginleştirilmiştir. Birçok filolog tarafından da ifade edildiği gibi, Kur'an'la beraber, Arapça kelimeler, Kur'an'dan önce bilinmeyen yeni anlamlar kazanmıştır ki, bütün bunlara "İslâmî/Şer'î anlam" denir.⁹ Kelimelerin esas anlamlarını tespit edebilmek için; Kur'an öncesinde ve Kur'an'ın nüzulü sırasında kullanıldıkları anlamları bilmek ne kadar önemli ise; Kur'an siyaka'daki anlamlarını bilmek de o kadar önemlidir. Nitekim P. Guiraud; "kelimelerin anlamları yoktur; kullanımları vardır"¹⁰ demektedir. Ona göre, herhangi bir söylemde bize iletiği biçimiyle anlam, kelimenin aynı bağlamdaki diğer kelimelerle kurduğu ilişkilere bağlıdır. Her kelimenin anlamı, bu bağlamların bütünüyle tanımlanır, yoksa taşıdığı varsayılan bir imgeyle değil.¹¹

Izutsu'nun Kur'an-ı Kerim'i yorumlamada kullandığı "Semantik Analiz Yöntemi"nde altını çizdiği önemli hususlardan birisi de, söz konusu analiz ile kastedilen, Kur'an'da bulunan bütün kelimeleri tahlil etmek demek değildir. Burada önemli olan, Kur'an'ın vermek istediği mesajı en iyi şekilde yansı-

² Izutsu, Kur'an'da Dinî ve Ahlakî Kavramlar, s. 17-18.

³ Izutsu, Kur'an'da Allah ve İnsan, s. 51.

⁴ Bu vokabularinin Kur'an dilindeki önemi için bk. Torrey, Charles C., The Commercial-Theological Terms of the Koran, Leiden 1892. Bu çalışma tarafımızdan Türkçeye çevrilmekte olup, tamamlanma aşamasındadır.

⁵ Izutsu, a.g.e., s. 51-52.

⁶ Yusuf, 12/2; Tâhâ, 20/113; Zümer, 39/28; Fussilet, 41/3; Şûra, 42/7; Zuhuf, 43/3.

⁷ Yakıt, İsmail, "Doğru Bir Kur'an Tercemesinde Semantik Metod'un Önemi", S.D.Ü.F. Dergisi, sy. 1, Isparta 1995, s. 21.

⁸ "Semantik Alan" hakkında ileride bilgi verilecektir.

⁹ Ebû Üde, Üde Halil, et-Tatawuru'd-Delâli beyne Luğati's-Şi'ri ve'l-Luğati'l-Kur'an, Ürdün 1985, s. 22-23.

¹⁰ Guiraud, Pierre, La Sémantique (Anlambilim) (trc. Berke Vardar), Gelişim Yayınları, Hilâl Matbaacılık, 1. Baskı, İstanbul 1975, s. 26-27.

¹¹ Guiraud, P., a.g.e., a.y.

tacak olan önemli kelimeleri analiz etmektir. Yalnız önemli kelimeleri, bütün Kur'an sistemine şekil vermiş **anahtar kelimeleri** araştırmaktır. Ancak önemli olan kelimeleri anlayabilmek ve izafi bakımdan çok önemli olan ile önemli olmayan kelimeleri birbirinden ayırt edebilmek için konunun genel mahiyetinin de bilinmesi gerekmektedir. Aksi takdirde ayrıntılar içerisinde kaybolmak mümkündür.¹² Izutsu'nun "*kelime hazinesi* (vocabulary)" üzerinde bu kadar çok durmasının sebebi, her kelime hazinesinin, yahut işaretler sisteminin, ham deneyim malzemesini anlamlı, tefsir edilmiş bir dünya hâline getiren belli bir "*dünya görüşünü* (*weltanschauung*)" temsil ve ihtiva etmesidir. Bu anlamda kelime hazinesi tek katmanlı bir yapı değildir. Bir takım alt-hazinelere içerir ki bunlar yan yana bulunurlar ve genellikle aralarında çakışan sahalara vardır.¹³ Dolayısıyla bütün kavramlar, belli bir toplumun ancak belli bir çağında dil yönünden sabitleşir, sağlamlık kazanır ve sürekli bir hâl alır. Ancak bundan sonradır ki kavramlar, kelimenin tam anlamıyla toplumun ortak, sosyal bir varlığı, değeri sayılabilirler. Neticede Kur'an'ın bütün fikir sistemi de Kur'an düşüncesine özgü bir kalıp üzerine kurulmuştur ki bu kalıp Kur'an düşünce sistemini, gerek İslâmî, gerek gayri İslâmî diğer bütün düşünce sistemlerinden ayırır.¹⁴ Bu nedendir ki semantik disiplini, kültürel bir bilimdir. Fikrî ilişkiler ağının karışıklığı, onun linguistik tarafı olan sözlükte ve kavramsal yanı olan weltanschauungdadır. Kur'an weltanschauungu felsefi açıdan Kur'an ontolojisinden başka bir şey değildir.¹⁵

Izutsu, Kur'an'ı anlama ve yorumlamada öncelikle şu temel prensiplere sahip olmamız gerektiğini de önermektedir:

"Kur'an'ın fikir yapısının iskeletini elde edebilmek için ilk önce Kur'an'ı herhangi bir öncel fikre sahip olmaksızın objektif bir biçimde okumalıyız. Yani Kur'an'ı, sonra çıkan İslâm düşünürlerinin, kendi ekollerinin eğilimlerine uygun biçimdeki yorumlarının ve düşüncelerinin etkisi altında değil, bizzat Kur'an'ın kendi düşünce sistemi içinde anlamağa çalışmalıyız. Peygamber ve sahabilerinin anladıkları şekilde anlamalıyız. Daha doğrusu bu, daima erişilmez olarak önümüzde durmalıdır. Biz bu ideale tam erişemezsek de hiç değilse adım adım bu ideale yaklaşmaya gayret etmeliyiz."¹⁶

Şu hâlde diyebiliriz ki, Izutsu, Kur'an'ı doğru

anlayıp yorumlayabilmek için, öncelikle onun dışındaki verilerden önce, evvela Kur'an'ın kendi söz dağarcığının ve bu söz dağarcığı içerisinde, onun vermek istediği temel mesajı en iyi yansıtan önemli kelimelerin objektif bir şekilde analiz edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bunun gerçekleştirilebilmesi için de her toplumun kendini ifade ederken kullandığı kelime ve kavramlar ağının nasıl o toplumun dünya görüşünü (*weltanschauung*) yansıtıyorsa, aynı şekilde Kur'an'ın getirdiği ve bütün insanlığa sunduğu yeni dünya görüşünün de ya da Kur'an weltanschauungunun da iyi kavranması gerektiğini açık bir şekilde dile getirmektedir.

Izutsu'nun sunduğu semantik analiz yöntemini açıklamaya geçmeden önce, onun bu yöntemi ortaya koyarken kullandığı terminolojinin de bilinmesinde fayda vardır. Zira o, Kur'an'ın önemli kelimelerini analiz ederken temel bazı terminolojiyi kullanmaktadır. Bahse konu terminoloji bilinmeden, semantik analiz yöntemini anlamak mümkün değildir.

1- Izutsu'nun Semantik Analiz Yönteminde Kullandığı Terminoloji

Izutsu'nun kullandığı bahse konu terminoloji, belli başlı şu terimlerden oluşmaktadır: Semantik, semantik analiz, synchronic (eş zamanlı) ve diachronic (art zamanlı) semantik, "Esas" mana "İzafi" mana, semantik alan, odak kelime (focus word), etimoloji (etymology). Şimdi bu terminolojiyi hem semantik ile ilgili literatürden hem de Izutsu'nun daha önce zikrettiğimiz iki çalışmasından yararlanarak açıklamaya çalışalım.

1.1. Semantics (Anlambilim)

Semantics (anlam bilimi) kelimesi Grekçe *sema-phore*'de de bulunan *sema* "sign"den (gösterge) gelir. *Séma* (gösterge) kökenli Grekçe *sémaino* (yani şu ya da bu anlama gelmek, anlam aktarmak) kelimesine bağlanır. Başlangıçta anlamın sıfatıdır. "Anlamsal" demektir. Kısaca dilbiliminin bölümlerinden birini, anlam incelenmesini anlatan teknik bir terimin adı olan¹⁷ *Semantics*, Bréal'den beri geleneksel olarak *dilbilimsel anlamların* teorisi gibi tanımlanır. Gerçekten de bütün anlam araştırmalarını *semantik* diye isimlendirme riskine de ilk tedbir olarak dikkat etmek gerekir. Mesela bir bulutun tahmini yüksekliği, bir hastanın ateş grafiği, vb. şey-

¹² Izutsu, a.g.e., s. 91-92.

¹³ Izutsu, Kur'an'da Dini ve Ahlakî Kavramlar, s. 30; Kur'an'da Allah ve İnsan, s. 44.

¹⁴ Izutsu, Kur'an'da Allah ve İnsan, s. 45.

¹⁵ Izutsu, a.g.e., s. 45-46.

¹⁶ Izutsu, a.g.e., s. 92.

¹⁷ Ullman, Stephen, "Semantics (Anlam bilimi)" (trc. Ahmet Kocaman), Türk Dili Mecmuası, 322, Ankara 1978, XXXVIII, 355; Palmer, F. R., Semantics, Cambridge University Press, Second Edition, Cambridge 1991, s. 1; Guiraud, P., La Sémantique, s. 9; Webster's-A. Merriam, Webster's Third New International Dictionary, Edition in Chief, Philip Babcock Gove, Springfield, Massachusetts, U.S.A. 1981, s. 2062. Ayrıca bk. Gezgîn, Ali Galip, Tefsirde Semantik Metod ve Kur'an'da "Kavm" Kelimesinin Semantik Analizi, Ötügen Neşriyat, İstanbul 2002, s. 105-106.

lerin semantiği ilgilendirip ilgilendirmemesi gibi.¹⁸

George Mounin'e göre semantiği, semiyoloji (semiology) ile karıştırmamak gerekir.¹⁹ "Semiyoloji iletişim sistemi ve davranış bilimidir. Bir varlığı gösteren herhangi bir resim düşünüldüğünde bu resmin semiyolojisinden bahsedilebilir. Hâlbuki resmin semantik olarak incelenmesinde ise tabloda (görülen resmin) anlam birlikteliği araştırılacaktır. Çizgiler, fırça darbeleri gibi. Anglo-Sakson dillerinde genellikle *semiotics* kavramı ile *semiology* kavramı kastedilir. *Breal*'den önce bazıları tarafından *Semasiyoloji* (sémasiologie) denilen, günümüzde ise "semantik" olarak isimlendirilen (şey), daha sınırlı bir anlam ifade eden, tamamen kelimedenden hareket ederek kavramların veya ifade edilen şeyin ya da anlamların araştırılmasıdır."²⁰

Semiotics (ya da diğer bazı ilim adamlarına göre *semiology*) genelde işaretler ilmi, işaretlerle konuşulan dil anlamına gelmektedir.²¹ "İşaret" *semiotik*'in bir ünitesi iken, cümle de semantiğin bir ünitesidir. Bu üniteler farklı usüllere ait oldukları için, semiotik ve semantik farklı arenalarda dolaşırlar ve sınırlı anlamları ele alırlar."²²

Semantik, anlam çalışmasıyla ilgili olarak kullanılan teknik bir terimdir, bu yüzden "anlam, dilin bir parçası ise, *semantik* de dilbilimin bir parçasıdır."²³

Semantik ilmî bir disiplin olarak şöyle de tarif edilmiştir: "Kelimeler ve önermelerle onların ifade ettiği anlam arasındaki ilişkiyi inceleyen ilim dalıdır."²⁴ Semantiğin diğer bir tanımı da şudur: "Dil anlam yönünden ele alan, göstergenin (séma) gösterilen bölümünü ya da içeriği "eşsüremlî" (eş zamanlı, synchronic) ve "artsüremlî" (art zamanlı, diachronic) açılardan inceleyen dilbilim dalıdır."²⁵

Semantik, bir dilin anahtar terimleri üzerindeki

18 Mounin, Georges, La Sémantique, Collection "Clefs" Seghers, Quatrième édition, Paris 1972, 1975, s. 8-9.

19 Mounin, G., a.g.e., s. 10.

20 Mounin, G., a.g.e., s. 10.

21 Palmer, F. R., Semantics, s. 2; Kalish, Donald, "Semantics" The Encyclopedia of Philosophy, Macmillan Publishing Co. Inc. and the Free Press, New York, ts., c. VII, s. 348.

22 Ricoeur, Paul, La Métaphore vive, The Rule of Metaphor, Multidisciplinary Studies of Creation of Meaning in Language, Translated by Robert Czerny with Kathleen Mc. Laughlin and John Costello, S. J. University of Toronto Press, Toronto 1997, s. 69.

23 Palmer, F. R., Semantics, s. 1.

24 Akarsu, Bedia, Felsefe Terimleri Sözlüğü, Savaş Yayınları, Ankara 1975, s. 7, 18.

25 Vardar, Berke, Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü, T.D.K.Y., Sevinç Basımevi, Ankara 1980, s. 21, ["Eşsüremlî: Evrim dışında ve süreden, artsüremliden bağımsız olarak ele alınan; birbirleriyle aynı dizge içinde bağıntılar kuran öğeleri, olguları vb. belirtmek için kullanılır. (bk. Vardar, B., a.g.e., s. 78) "Artsüremlî: Evrim açısından ele alınan, süre içinde birbirini izleyen demektir." (bk. Vardar, B., a.g.e., s. 28)]

analitik (tahlili) çalışmadır. Bu çalışma yalnız konuşma aleti olarak değil, bundan daha önemli olmak üzere kendilerini kuşatan dünya hakkındaki anlayış ve düşüncelerinin de aleti olarak, o dili kullanan milletinin dünya hakkındaki düşüncelerini kavramak amacıyla yapılır.²⁶ Semantiğin tespit edilebilen diğer tarifleri ise şu şekildedir: "Semantik, insanların kelimelere ve diğer sembollere nasıl karşılık verdiklerinin incelenmesidir. Semantik terimi, '*anlamların incelenmesini*' tanımlar. Genellikle bu, kelimelerin anlamlarının ve biraz da diğer alışılmış türden sembollerin, armaların, bayrakların anlamlarının araştırılmasını ifade eder."²⁷

Semantik analizin en önemli ilgi alanı o dilin kelimeleridir.²⁸ Çünkü bir dilin "en oynak düzeyi kelime hazinesidir. Dilin bu düzeydeki evrimi aktarma, türetme, birleştirme ve anlam değişimleriyle gerçekleşir. İşte bu anlam değişimlerini inceleyen bilim dalı semantiktir."²⁹ M. Breal, 1897 yılında yayınlanan "*Essai de Sémantique*" (*Semantik Denemesi*) adlı eserinde anlam değişimi meselesini başlıca konu olarak ele alır ve amacını şu sözleriyle açıklar:

"Kelimelerin bir kere yaratılıp da belli bir anlamı yüklendikten sonra bu anlamı hangi nedenlerle daraltıp genişlettiklerini, bir düşünce alanından bir başkasına hangi nedenlerle aktardıklarını (...) kısacası nasıl anlam değiştirdiklerini incelemek istiyorum. (...) Semantiğin, yani anlam biliminin konusu da budur."³⁰

Kısaca semantik, bir dilin temelini oluşturan kelimeleri, ayrıntılı bir şekilde tahlil ederek, anlamlarını doğru anlama çabasıdır. Semantikte esas olan, kelimenin bozulmamış, esas kök manasını tespit etmektir. Bu kök manayı tespit edebilmek için de, ne kadar yorucu olursa olsun, sabırla anlam analizi yapmaya devam etmektir. Burada şu hususun bilinmesinde fayda vardır: Semantik, esasında geniş kapsamlı bir bilimdir. Guiraud:

"Bir bakıma çok eski, bir bakıma da çok yeni olan bütün bilimler gibi, bu bilim de (semantik de), şimdiye dek konusunu kesinlikle belirlememiş, terimlerine açıklık getirmemiş olmanın acısını çekiyor. Bundan ötürü uzman olanlar da olmayanlar da semantik teriminin her gün rastladıkları kullanımları karşısında şaşkına dönüyorlar"³¹ demektedir.

26 Izutsu, Kur'an'da Allah ve İnsan, s. 17.

27 Condon, J. C. Jr., Kelimelerin Büyüklü Dünyası Anlambilim ve İletişim, (trc. Murat Çiftkaya), İstanbul 1995, s. 11.

28 Condon, Jr., a.g.e., s. 12.

29 Anıklı, N., Tunçdoğan, T., Vardar, B., Semantik Akımları, Yeni İnsan Yayını: XVI, Dil Dizisi: III, Tan Matbaası, İstanbul 1969, s. 18-19.

30 Anıklı, N., a.g.e., s.20.

31 Guiraud, P., a.g.e., s.8.

Izutsu ise, semantiğin bu çok yönlü yapısını, öz-
zette şu şekilde açıklamaktadır:

"Bugün için semantik hakkında söylenecek şey,
bunun şaşkınlık verecek derecede karışık olduğudur.
Semantik bilgisine yabancı insan için, semantik
hakkında genel bir fikir sahibi olmak dahi imkânsız
olmasa da pek güçtür. Bu güçlük, büyük ölçüde şun-
dan ileri gelmektedir: Semantik, etimolojisinin gös-
terdiği gibi *mana* ile ilgilenen geniş kapsamlı bir bi-
limdir. Manası olan her şey semantiğin konusu ola-
bilir."³²

1.2. Semantik Analiz

Semantik analiz, kelimelere, üzerinde ittifak
edilen manalar vererek, cümlelerin manasının doğru-
luğunu ifade etme merhalesidir.³³ Ayrıca anlamın
köküne inmek amacıyla yapılan bir çalışmadır.³⁴

Bir dilin çekirdek ve özü kelimelerdir. Eğer
kelimelerin doğru anlamları tesbit edilemezse cüm-
leler anlaşılabilir. Dolayısıyla okunan bir metinde
doğru anlaşılma olmur. "İnsan zihnindeki fikirlerle
giydirilen elbiselerden başka bir şey olmayan
kelimelerin anlamını belirleyen pek çok faktör
vardır: Dilin ait olduğu kültür, ilgili kelimenin seman-
tiği, konuşanın kelimeyi kullanırken taşıdığı niyet,
kelimenin muhatabın zihnindeki arka planı vb. Öte
yandan dilciler haklılıkla dili teşkil eden kelimeleri,
içinde yer aldıkları metin/anlam bütünlüğündeki
konumuna ve kullanış biçimine göre belli gruplara
ayırılmışlardır. Bunlardan birisi de "*terim*"dir. Hangi
bağlamda geçerse geçsin ve semantik geçmişi ne
olursa olsun, muayyen ve sabit bir anlam ifade ede-
cek şekilde kullanılan kelimelere "*terim*" denmekte-
dir. İşte terimin işaret ettiği bu muayyen ve sabit
anlama da -zaman zaman birbirlerinin yerine kul-
lanılsalar da- kavram denmektedir."³⁵

"Semantik, sadece kelimenin anlamını oluşturan
kök manaya inmek değil, aynı zamanda onun bu
kök anlamından hareketle tarih boyunca kazandığı
anlamların bir analizini yapmak ve gerek bu anlam-
ların ve gerekse türevlerin içinde ilk (kök) mananın
olup olmadığına bakmaktır."³⁶

Dolayısıyla semantik analiz yapan kişi bir keli-
menin anlamının, tarihî süreç içerisinde ne gibi
daralmalara ve gelişmelere uğradığını da tesbit
etmek mecburiyetindedir. Ayrıca analizini yaptığı

kelimenin hangi anlam grupları içinde yer aldığını,
daha teknik bir ifadeyle hangi "*semantik alan*"a
dahil olduğunu belirlemesi gerekmektedir. Çünkü
"kelimeler, fiilleri, objeleri ve kavramları açıklamak
için ihdas edilirler. Bir kavramı açıklayan veya onu
karşılayan bir kelime o kavramı (mefhumu) tam ola-
rak ifade edemiyor ve kavramın yanlış anlaşılmasına
meydan veriyorsa, tabii olarak bir kavram kargaşası
ortaya çıkar. Bundan kaçınmak için, kelimenin eti-
molojik anlamından hareketle tarihî akış içinde ka-
zandığı diğer anlamların semantik bir analizi gereke-
cektir. Bu analizin sonucu bize kavramları ifade ede-
cek, kelimenin gerçek anlamını verecektir."³⁷

"Semantik analiz, dilin yapısal bütünlüğünü,
dikkatimize sunar. Böylece mantıki formalizasyonu
için dilin potansiyel (bilkuve) halinin sınırlanmasına
işaret eder. Semantik analiz, gerçekte hiçbir küçük
parçayı (kelimeyi), ihmal etmez. Her kelime veya
işareti parça parça tahlil eder."³⁸ Böylece, keli-
menin esas manasını, doğru anlamını tespit etmeye
yardımcı olur.

Semantik analiz, sabır gerektiren yorucu bir
çalışma ile başarılabılır. Çünkü anlamı tespit edilecek
kelimenin mümkün olduğunca ilk dönem kaynakları-
na inilerek taranması gerekir. Bazen bir kelimenin
doğru anlamını tesbit etmek, çok zaman alabilir.
Çünkü bu faaliyet ile, kavram kargaşasını önleme ve
doğru anlamı bulma gibi zor ve çetin bir işin üstesin-
den gelinmelidir. Semantik analiz, "kristalleşerek
kelimeye dönüşmüş görüş açılarının tahlile dayalı bir
tetkikidir."³⁹

1.3. Synchronic (Eş Zamanlı) ve Diachronic Art Zamanlı) Semantik

Dilbilim çalışmalarında genellikle iki türlü yöntem
izlenir: a) Eş zamanlı (synchronique, synchronic, syn-
chronisch) yöntem⁴⁰; b) Art zamanlı (diachronique,
diachronic diachronish) yöntem.⁴¹ "Bu iki kavram
aracılığıyla dil çalışmalarına yeni bir görüş getiren
Ferdinand de Saussure (1857-1913) olmuştur."⁴²

Mesela bir kelimenin tekili ile çoğulu arasındaki
bağlantıyı yatay eksen (A-B Ekseni) üzerinde (syn-
chronic eksende) yer alabilir.⁴³ Ama bir kelimenin
bir biçimden ötekine geçişi ancak zaman içinde ince-

³² Izutsu, T., Kur'an'da Allah ve İnsan, s. 16-17.

³³ Atyah, M. Hani, Qur'anic Text: Toward a Retrieval System,
International Institute of Islamic Thought, First Edition, Herndon,
Virginia, USA 1996, s. 109.

³⁴ Aksan, Doğan, Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim, (I-III),
A.K.D.T.Y.K., T.D.K., Yayını: 439, Ankara 1995, c. III, s. 493.

³⁵ Özsoy, Ömer, Sünnetullah Bir Kur'an İfadesinin Kavramlaşması,
Fecr Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 1994, s. 33.

³⁶ Gezgın, A.G., Tefsirde Semantik Metod, s. 116.

³⁷ Yakut, İ., "Sadreddin Konevi'nin Düşüncesinde İdrak ve Hakikat
Bilgisi", Felsefe Arşivi, Edebiyat Fak. Basımevi, Ayrı Basım, sy.
28, İstanbul 1991, s. 193.

³⁸ Gadamer, Hans-Georg, Philosophical Hermeneutics, Semantics
and Hermeneutics, Translated and Edited by David E. Linge,
University of California Press, Berkeley Los Angeles London
1977, s. 83.

³⁹ Izutsu, Kur'an'da Dinî ve Ahlakî Kavramlar, s. 26.

⁴⁰ Britannica, c. XI, s. 463; Aksan, D., Her Yönüyle Dil, c. I, s. 37.

⁴¹ Britannica, c. V, s. 948; Aksan, D., a.g.e., c. I, s. 37.

⁴² Aksan, D., a.g.e., c. I, s. 37; Britannica, c. XI, s. 463.

⁴³ Izutsu, Kur'an'da Allah ve İnsan, s. 49; Aksan, D., a.g.e., c.I, s.37.

lenebilecek bir olaydır; bir değişme ve gelişmenin söz konusu olduğu bu hadise dikey ekseninde yer alır.

Diachronic, aynı zamanda tarihî (historie) demektir.⁴⁴ Bu nedenle "Diachronic, dile ait her şeyde zaman unsurunun rolünü görür. Diachronic olarak vocabulary, bir kelimeler demetidir ki her biri kendi başına bağımsız olarak büyür ve değişir. Demetteki bazı kelimeler, toplumun belli bir süresinde durur, kullanılmaz olur; bazıları da uzun zaman kullanılır; tarihin belli bir çağında yeni kelimeler ortaya çıkar ve onların tarihi de ortaya çıktıkları zamandan itibaren başlar."⁴⁵

Kelimelerin tarihî çizgilerini yatayına kesmeyi ve böylece kelimelerin statik sistemini elde etmeyi sağlayan görüş noktasına (metoda) "synchronic" denir.⁴⁶

Izutsu, belli bir sürede bir dildeki bütün kelimelerin tarihî akışını bir vuruşla durdurmakta, yapma bir statik durum elde edildiğini ve bu profilin statik, kuru ve hareketsiz gözükmesine rağmen, hakikatte böyle olmadığını, sadece makroskobik açıdan böyle görünüp mikroskobik açıdan bakıldığında yüzeyin hayat ve hareketle dolu olup, yüzeyde hayat ve hareketliliğin hemen farkedildiğini belirtir. Ona göre bu sonuncu bakış açısı, dilin kritik zamanlarında, ihtilal devrelerinde çok bariz olarak ortaya çıkar.⁴⁷ Bu konuda Izutsu şu misali verir:

"Modern Türk dilinde olduğu gibi eski unsurlar atılır, yeni elemanlar ortaya çıkar. Yeni gelen kelimelerden kimi, yeni sistemde tutunur, fakat birçoğu çabucak ortadan kaybolur, başka kelimeler onların yerini alır. Kısa bir süre içinde bütün kelime hazinesi, vechesini değiştirir. Bir dil böyle bir intikal ve değişme safhasında bulunursa onun sağlam, statik bir kesitini almak çok güçtür."⁴⁸

Bu konuda Guiraud, şunları söylüyor:

"Kuşkusuz, eş zamanlılık (synchronic) düzeyiyle, art zamanlılık (diachronic) düzeyini birbirine karıştırmak ve sözcükleri kökenlerine göre tanımlamak söz konusu değil. Bu iki eksenin, artık herkesce benimsenen özerkliği yadrganmamaktadır. Etimoloji aracılığıyla ulaşılabilen bu düzeyde karşıtlığın kesinliğini yitirdiği, eş zamanlılıkla art zamanlılığın birbirleriyle rastlaştığı ve az sayıda türetme kuralıyla sözlüğün tümünü "türeten" sınırlı sayıda, yalın, belki de evrensel birtakım yapıların oluştuğu görülmektedir."⁴⁹

Ayrıca "her kelime toplumsal bir değerle yük-

lüdür. Bu değerın kavranabilmesi için öğeler zaman-daş (senkronik) bir çerçeve içinde ele alınmalıdır."⁵⁰ Burada Matoré'un çalışmasını tekrar etmek de fayda vardır. Matoré, söz konusu çalışmasında her otuz yılda bir kelimelerde yapısal olarak bir yenilenme ve değişiminin görüldüğünü ortaya koymuştur.⁵¹

Kelimenin doğru anlamını tespit ederken, özellikle "diachronic semantik" yani tarihî semantiğin verilerinden istifade edilir. Yalnız "tarihî semantik (diachronic semantics)", sadece münferid kelimelerin, tarihin seyri içinde nasıl mana değişikliğine uğradıklarını anlamağa çalışmaktan ibaret değildir.⁵² Bugün anlaşıldığı şekliyle "gerçek tarihî semantik ait oldukları statik sistem içinde kelimelerin tarihini incelemeye başladığımız zaman başlar.(...) Mesala Arapça'nın iki veya daha ziyade kesitini, herhangi bir kesitle mukayese edersek, işte tarihî semantik o anda başlar ve tarihî bir aradan sonra dilin durumunun, diğer devirlerdekinden farkını gösterir. Bu tarihî ara, tahlil ettiğimiz konunun gereğine göre uzun veya kısa olabilir. Mesela Kur'an'ın dili dahi Mekke ve Medine gibi iki ayrı devreye ayrılabilir. Şayet İslâm düşüncesinin, Kur'an içindeki tarihî gelişimini incelemek istersek, Kur'an dilinin bu iki noktasından iki yatay kesitini alabiliriz ve bunları birbiriyle mukayese edebiliriz."⁵³

Semantik analizin en temel birimlerinden biri kelime⁵⁴ olduğuna göre, semantik kurallar gereği tarih boyunca kelimenin kazandığı diğer anlamları ve o kelimedenden üretilen diğer kelimelerin anlamlarını tespit etmek gerekir⁵⁵ ki, bu tespit işinde de "synchronic" ve "diachronic" semantikten istifade edilir.

1.4. "Esas" Mana, "İzafi" Mana

Esas mana, "kelimenin her zaman taşıdığı, hangi sisteme girerse girsin, toplum tarafından aynı kelime olarak bilindiği sürece yitirmediği manadır."⁵⁶ "Bu esas mana, realitede metodolojik kavramdır. (...) Ne zaman bir kelimenin manasını tahlil etmek istersek işimize yarar. (...) Gerçeği söylemek gerekirse kelimeler karışık, sosyal ve kültürel varlıklardır (...) İstisnasız bütün kelimeler, az çok buldukları özel kültürden etkilenmiş tali manalar kazanmışlardır."⁵⁷ Prof. Izutsu "İzafi Mana"yı: "Kelimenin kökünden gelmeyen fakat içinde bulunduğu münasebet siste-

50 Anklı, N., a.g.e., s. 34.

51 Anklı, N., a.g.e., s. 35.

52 Izutsu, a.g.e., s. 50.

53 Izutsu, a.g.e., s. 50.

54 Palmer, F. R., Semantics, s. 32.

55 Yakıt, İ., "Doğru Bir Kur'an Tercümesinde Semantik Metodun Önemi", s. 17.

56 Izutsu, a.g.e., s. 31.

57 Izutsu, a.g.e., s. 31-32.

44 Britannica, c. V, s. 948; Aksan, D., a.g.e., c. I, s. 37.

45 Izutsu, a.g.e., s. 48.

46 Izutsu, a.g.e., s. 49.

47 Izutsu, a.g.e., s. 49.

48 Izutsu, a.g.e., s. 49.

49 Guiraud, P., La Sémantique, s. 135.

minden doğan manadır"⁵⁸ şeklinde tarif etmiştir.

Esas mana ile izafi (görelî) mana arasındaki ayırımın iyi bilinmesi gerektiğini de belirten İzutsu, bu ayırımın, semantik metodun en önemli meselelerinden birisi olduğunu⁵⁹ vurgulayarak şu hususları dile getirir: "Şimdi biz Kur'an'ı alıp, içindeki kelimeleri bizim görüşümüzden gözden geçirirsek başlıca iki şey gözümüze çarpar. Bunlardan biri izaha muhtaç olmayacak kadar açıktır, diğeri ise bunun kadar açık değildir, bir göz atışta anlaşılır. Sorunun açık yanı şudur: Her kelimenin kendine özgü bir manası vardır ki biz o kelimeyi, bulunduğu münasebet sistemi dışında da mütalaa etsek, kelime yine o manayı taşır. Örneğin "kitap" kelimesi gerek Kur'an'da, gerek Kur'an dışında olsun daima aynı şeyi ifade eder. Konuşma dilinde kitap deyince her zaman belli şey anlaşılır. İşte kelimenin bu sürekli manasına esas mana diyoruz. Fakat kelimenin manası bundan ibaret değildir. Burada önce işaret edilen ikinci bir mana başlıyor. Kur'an içinde "kitap", dinî bir kutsallıkla çevrili önemli bir mana kazanır. Çünkü kelime, tannısal vahiy fikrine yakından bağlıdır. İşte bundan ötürü basit kitap kelimesi, özel sistem içinde yer alınca, sistemin diğer düşünce ve kanaatleriyle irtibat kurar. Onlardan yeni elemanlar alır. Çoğunlukla yeni elemanlar, kelimeyi öyle etkiler ki onun asıl manasını kökünden değiştirir. Böylece kitap kelimesi, İslâm düşünce sisteminde Allah, vahiy, tenzil, nebi ve Ehl-i Kitap (Hristiyan, Yahudi vs. gibi vahiy mahsûlü kitaplara sahip olan kimseler) kelimeleriyle yakından ilişki kurar. Bundan dolayı Kur'an'da bu kelime geçince, ilgili bulunduğu diğer kelimelerle münasebeti içinde anlaşılmalıdır. Bu bağlılık, kitap kelimesine özel ve çok karışık bir semantik anlam verir. Eğer kelime bu sistemin dışında olsa kesinlikle bu anlamı taşımaz.(...) Kelime, Kur'an'da olduğu sürece bu anlam, kitabın manasının bir kısmıdır ve bu mana, kelimenin esas manasından çok daha önemlidir. İşte (...) kelimenin kökünden gelmeyen, fakat içinde bulunduğu münasebet sisteminden doğan bu manaya izafi (görelî) mana"⁶⁰ denir.

Esas mana ya da temel anlamla ilgili olarak şu kelime misal verilebilir "عقل" kelimesinin esas manası devenin kösteği ve bağlamaktır. Daha sonraları bu "düşünmek, anlamak" diye izafi (yan) anlamında kullanılmaya başlanmıştır.

1.5. Semantik Alan

Kur'an'da geçen anahtar kelimeler, birbirinden bağımsız, gelişmiş güzel konulmuş değildir. Aksine,

kelimeler bir çok bakımlardan birbirine bağlanır ve böylece birbiri üstüne binen büyük bölgeler meydana getirirler. İşte İzutsu'ya göre, çeşitli kelimelerin ilişkilerinden doğan ve birbirinden bağımsız olmayan bölgelere "semantik alanlar"⁶¹ denir. İzutsu "semantik alan" ile "vokabulari"yi şu şekilde mukayese etmektedir:

"Her semantik alan mahiyet itibarıyla vokabulariye benzer, bağımsız bir mana alanını temsil eder. Vokabulari ile semantik alan arasındaki fark izafidir. Esasta ikisinin arasında bir fark olmayabilir. Semantik alan, 'vokabulari' den daha az teşkilatlı değildir. Çünkü mana organizasyonu esasına göre düzenlenmiş ve yapılmış kavramlar sistemini gösteren bir mana kalıbı içinde bulunan kelimelerin yekûntüdür. Vokabulari, genellikle birçok alanları içine alır. Onun için büyük bir kavramsal alan olarak vokabulari, muhtelif özel alanlara ayrılır. Vokabularinin örgütlü bir bölümü olan bu özel alanlardan her birine eğer müstakil bir birlik meydana getirebiliyorsa vokabulari denebilir. Ancak bunu biz bir bütünün özel bir parçası olarak düşündüğümüz zaman, bu parçayı asıl bütünden ayırmak için buna 'semantik alan' deriz. Bu anlamda vokabulari, sistem içinde sistem, semantik ise onun içinde bir sistemdir."⁶²

İzutsu, semantik alanla ilgili bu bilgileri verdikten sonra, Kur'an'ın belli başlı kavram alanlarını ayırarak, komşuları tarafından sınırlanmış irili ufaklı birçok semantik alanları bulmağa, bunların birbirleriyle nasıl ilişki kurduğunu, içten nasıl yapıldıklarını ve engebeli büyük sistem içerisine nasıl yerleştirilip o sistemi -ki bütün Kur'an'dır- nasıl tamamladıklarını ortaya koymaya çalışmıştır.⁶³ İzutsu "küfür" semantik alanındaki "dalâl" ضلال kelimesini misal vermektedir. Dalâl, sapıklığa gitmeyi yahut doğru yoldan sapmayı ifade eder. Kur'an, Allah'ın, insanlara kurtuluşa giden doğru yolu gösterdiğini, ama insanlardan bazılarının bu yoldan gittiğini, çoğunun da saptığını söyler. Semantik alan gereğince küfür (Allah'a inanmama), insanın doğru yol yerine yanlış yolu seçmesinin -veya herhangi bir sebeple bu yolu seçmeye mecbur kalışının- zorunlu bir sonucudur. Diğer bir deyişle "inanmama" ve "doğru yoldan sapma", iki farklı açıdan aynı şeyi gösterir. Demek ki ضلال "dalâl", kelimesinin asıl yeri, küfür semantik alanı içindedir. Fakat ilginç olan nokta, dalâl kelimesinin Kur'an dili içinde yer aldığı semantik alanın, yalnız küfür semantik alanı olmadığını.⁶⁴

⁶¹ İzutsu, Kur'an'da Allah ve İnsan, s. 35-46; "Semantik Alan/Kavram Alanı" hakkında daha ayrıntılı bilgi için bk. Aksan, D., a.g.e., c. III, s. 485-494;

⁶² İzutsu, Kur'an'da Allah ve İnsan, s. 36.

⁶³ İzutsu, a.g.e., s. 38.

⁶⁴ İzutsu, a.g.e., s. 41-42.

⁵⁸ İzutsu, a.g.e., s. 27-28.

⁵⁹ İzutsu, a.g.e., s. 26.

⁶⁰ İzutsu, a.g.e., s. 27.

1.6. Odak Kelime (Focus Word)

Herhangi bir kelimenin anlamı tahlil edilirken o kelimenin anlamıyla ilgili birçok kelimeyle karşılaşılır. Fakat, bu kelimelerin hepsinin bileşkesi olan anlamı taşıyan bir kelime vardır ki buna "odak kelime (focus word)⁶⁵ adı verilir. Izutsu, odak kelimeyle özel bir anahtar kelimeyi kasteder. Izutsu'ya göre bir kelime hazinesi içinde semantik alanın yeri ne ise, odak kelimenin de diğer kelimeler içindeki yeri odur. Ayrıca odak kelime, bir alan içinde bulunan özel bir grup anahtar kelimeyi birbirinden ayıran bir kelimedir.⁶⁶ Odak kelime elastiki bir kelimedir. Eğer bir kelime, bir semantik alanda "odak kelime" kabul edilmişse bu, kelimenin başka alan veya alanlarda normal bir kelime kabul edilmesine engel olmaz."⁶⁷

"Odak kelime" ile ilgili olarak şu misaller verilebilir: "ج-ن-ن" "C-N-N" kökünden türemiş birçok kelime vardır. Bunlar *Cenin*, *Cennet*, *Cin*, *Mecnun* gibi kelimelerdir. Bu kelimelerde ortak payda olarak ortaya çıkan anlam, diğer ifadeyle *odak kelime*, "örtmek"tir.

"C-N-N" kökü sözlüklerde "ستر" "Setr", yani *örtmek*, *gizlemek*⁶⁸ anlamına gelmektedir. "ج-ن-ن" C-N-N kökü "ستر/S-T-R" kökünün semantik alanına girmektedir. Dolayısıyla "ستر /Setr (=örtmek) kelimesi burada "odak kelime" dir. "ستر setr", "odak kelime" olduğuna göre, "C-N-N" kökünden, müştak kelimelerin semantik tanımları şöyledir:

CeNNet:

a) İçindeki ağaçların sıklığı ve dallarının birbirine girmesi sebebiyle koyu gölgeleriyle toprağı ÖRTÜLÜ olan bahçe,

b) Dünyada iken insanlardan gizlenerek ÖRTÜLÜ olan, ahirette müminlerin gireceğı yer.

CeNiN: Ana rahminde ÖRTÜLÜ, gözlerden gizlenmiş çocuk

CiNN: Bütün duyu organlarına karşı ÖRTÜLÜ varlık

eCeNNe: Ölüyü kefenle ÖRTMEK.

⁶⁵ Izutsu, T., a.g.e., a.y.

⁶⁶ Izutsu, T., a.g.e., s. 38.

⁶⁷ Izutsu, T., a.g.e., s. 39.

⁶⁸ Cevherî, İsmâil b. Hammâd (ö. 393/1002), es-Sihah Tacu'l-Luga ve Sihahu'l-Arabiyye (I-VI), (Tahk. Ahmed Abdülfâfir Atar), Dâru'l-İlm, 4. Baskı, Beyrut 1404/1984, c. V, s. 2093-2094; İbn Fâris, Ahmed b. Zekeriyâ (ö. 395/1004), Mu'cemu Mekâyisi'l-Luga (I-VI), (Tahk. Abdusselâm Muhammed Hârûn), 2. Baskı, Kahire, 1392/1972, c. I, s. 421-422; Râğib İsfahânî, (ö. 502/1108), Müfredâtu Elfâzi'l-Kur'ân, (Tahk. Safvân Adnân Dâvûdî), Dâru'l-Kalem-Dâru's-Şâmiyye, Dimaşk-Beyrut 1412/1992, s. 203-205; İbn Manzûr, Cemâluddîn Muhammed b. Mükerrim (ö. 711/1311), Lisânu'l-Arab, (I-XV), Dâru'l-Fıkr, 3. Baskı, Beyrut 1414/1994, c. XIII, s. 92-93.

CeNaN: Her şeyi karanlığıyla ÖRTEN gece.

CüNNe:

a) Kadınların başlarına ÖRTTÜKLERİ örtü.

b) Düşmana karşı kişiyi koruyan ve ÖRTEN kalkan

Yukarıda semantik tanımları yapılan bu kelimeler, odak kelime olan "ÖRTMEK" ortak paydasında birleşmişlerdir.

"Semantik Analiz"i çok yakından ilgilendiren ilim dallarından birisi de "etimoloji"dir.

1.7. Etimoloji (Etymology)

Etimoloji, bir dildeki kelimelerin ilk anlamlarını meydana çıkarmayı⁶⁹ amaç edinen bir ilim dalıdır. Daha açık bir ifadeyle etimoloji, kelimelerin morfolojileriyle (şekil yapılarıyla) anlamları arasında bağ kuran ve bu kelimelerin yapı ile anlamlarını köklerine doğru izleyerek ilk defa hangi köke dayandıklarını, hangi kavramları yansıttıklarını ve zaman içinde hangi aşamalardan geçerek ne gibi gelişmeler gösterdiklerini inceleyen ve köken bilgisi ile diğer konuları araştıran dilbilimi dalıdır.⁷⁰

Etimoloji, "semantik analiz"de çok önemli bir yere sahiptir. Özellikle Kur'an dili olan Arapçada kelimenin "değişik yönde değişik manalara gelmesi sık karşılaşılan bir görünümdür. Bir iki manayı birleştirerek ikisinin birbirine yardımcı ve destekleyici olacak şekilde anlaşılması mümkün görülmektedir. Bu gibi birleştirmeyi Arap dilcileri çoğu kez yapmaktadırlar. Burağa hareket noktası, onlardan birini asıl alıp, öbürünü onun üzerine bina ederler. Milletlerin ilk iptidai zamanlarında vaz ettikleri kelimeleri somut ve maddi nesnelere vermeleri normaldir. Çünkü, ilk ihtiyaçları ve günlük kullanışları bunu gerektirir. Sonra o kelimeyi soyut ve maddenin dışında ama ilk mana ile ilişkili olacak şekilde geliştirerek kullanırlar."⁷¹

Bir kelimenin esas anlamı tespit edileceğı zaman, o kelimenin etimolojisi iyi bilinmelidir. Kelimelerin etimolojilerinde, ait oldukları milletin kültürüne ait unsurlar bulunduğu için, doğru anlamı tespit ederken, bu unsurlar büyük ölçüde yardımcı olacaktır. İşte bu açıdan etimoloji, semantik analizde ilk basamaklardan birini oluşturmaktadır. Ayrıca "etimoloji" ile "semantik analiz"i birbirine karıştırma-

⁶⁹ Palmer, F. R., Semantics, s. 11.

⁷⁰ The New Encyclopedia Britannica, "Etymology" Maddesi, c. IV, s. 587; Webster's, Third New International Dictionary, s. 782; Palmer, F., a.g.e., s. 11; Üçok, Necip, Genel Dilbilim (Lengüistik), A.Ü.D.T.C.F.Y.:57, Lengüistik Serisi: 1, Sakarya Basımevi, Ankara 1947, s. 41-42; Korkmaz, Zeynep, Gramer Terimleri Sözlüğü, A.K.D.T.Y.K., 575, Ankara 1992, s. 104.

⁷¹ Atay, Hüseyin, İslâm'ın İnanç Esasları, A.Ü.İ.F.Y. 194, A.Ü.B., Ankara 1992, s. 15.

mak gerekir. Çünkü semantik analiz basit bir kelime yapısı tahlili olmadığı gibi, kelime şekline yani etimolojiye atfedilen orijinal mana çalışması da değildir. Hâlbuki etimoloji, bize kelimenin asıl manası hakkında yalnız bir ip ucu verir ve birçok hallerde etimoloji, kelime tahmininden öteye geçmez, çoğunlukla çözülmez bir sır olarak kalır. Semantik analiz ise, daha derinlere gider.⁷²

"Etimoloji" ile "Semantik Analiz" in birbirleri ile olan ilişkileri kelimenin kökünü incelemede aynı noktadan başlamasına rağmen, semantik analiz, daha da ilerilere giderek, kelimenin anlam sahasını ve tarih boyunca kazanmış olduğu anlamları incelemek suretiyle o kelimenin doğru anlamını tespit etme noktasına kadar devam etmektedir.

II. İzutsu'nun Kur'an'ı Anlama-Semantik Analiz-Yönteminin Temel İlkeleri

Izutsu'ya göre, Kur'an'ı doğru anlayabilmek için öncelikle, Kur'an müfredatı olan anahtar kelimelerinin doğru analiz edilmeleri gerekmektedir. Zira bir binanın temel yapı taşları çözümlenmeden, o binanın özellikleri tam olarak anlaşılamiyorsa, aynı şekilde, Kur'an'ı meydana getiren kelimelerin anlamları bilinmeden Kur'an mesajının doğru anlaşılması mümkün değildir. Neticede Kur'an'da geçen bir kelimenin anlamının doğru tespit edilebilmesi ve anlamı açıkça anlaşılmayan bir kelimenin manasının açıklığa kavuşturulabilmesi için; bu kelimelerin, eşanlamlısı kabul edilen diğer kelimelerle bir araya getirilmesi; birbirleriyle kıyaslanması; birbirine benzeyip benzemediklerinin incelenmesi ve şayet var ise zıt anlamlılarının da belirlenmesi ve nihayet bu kelimelere tekabül eden diğer kelimelerin de ortaya konulması suretiyle belli bir düzen içerisinde değerlendirilmeleri gerekmektedir. Kur'an-ı Kerim'de anlamı tam olarak anlaşılamiyan bir kelime ile karşılaştığımızda, kelimenin geçtiği bölümün tüm çevresine (siyakına) müracaatta bulunmak gerekir.⁷³ Bunu Prof. İzutsu şu misali vererek açıklamaktadır: "Fâtır suresi 39. ayette "K-F-R" mastarı birbiri peşisıra altı defa karşımıza çıkmaktadır. هو الذى جعلكم خلائف فى الارض فمن كفر فعليه ولا يزيد كفره ولا يزيد الكافرين كفرهم عند ربهم الا مقتنا ولا يزيد الكافرين كفرهم الا خسارا "Sizleri yeryüzüne hükümler kılın O'dur. İnkâr edenin inkârı kendi aleyhinedir. İnkârcıların inkârı Rableri katında yalnız kendilerine olan öfkeyi artırır. İnkârcıların inkârı ziyandan başka bir şey artırmaz."

Bu metinde "K-F-R" kökünün kendi temel manası olan "örtmek, nankörlük etmek"⁷⁴ten tama-

men farklı ve dinî bir anlam kazandığı görülmektedir. Bu anlam, inanmanın zıddı, inanmamak, inançsızlık anlamıdır. "K-F-R" kökünden elde edilen kelimelerin hiçbirinin yukarıdaki ayette "K-F-R"nin kendi temel manası ile ilgili kayda değer bir malumat⁷⁵ vermemektedir. "İnançsızlık" anlamı tamamen siyaktan (context of situation) çıkarılmaktadır.

Izutsu'ya göre Kur'an-ı Kerim'de herhangi bir kelimenin anlamını tespit ederken semantik analiz açısından bazı temel ilkeler vardır:⁷⁶

1) Bir kelimeyi bulunduğu konuma göre tanımlamak, bir başka ifadeyle bir kelimenin anlamını, başka kelimelerle tasvir ederek, geçmiş olduğu yerde (konumda) aydınlığa kavuşturulmakla hasıl olur.⁷⁷

Izutsu Bakara suresi 177. ayette geçen ve İngilizce'ye bazen "ahlak", bazen de "dürüstlük" diye çevrilen "البر", kelimesini misal olarak verir.⁷⁸ ليس البر ان تولوا وجوهكم قبل المشرق والمغرب ولكن البر من امن بالله واليوم الآخر والملائكة والكتاب والنبين واتى المال على حبه ذوى القربى واليتامى والمساكين وابن السبيل والسائلين وفى الرقاب واقام الصلوة واتى الزكوة والموفون بعدهم اذا عاهدوا والصابرين فى الباس والضراء وحين الباس اولئك الذين صدقوا واولئك هم المتقون "Yüzlerinizi doğudan ve batıdan yana çevirmeniz iyi olmak değildir. Fakat, iyi olmak, insanın Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, kitaba ve peygamberlere inanması; sevdiği malı, yakınlığı olanlara, öksüzlere, yoksullara, yolda kalmışlara, isteyen düşkünlere ve boyunduruk altında olanlar uğruna harcaması; namazı kılması, zekatı vermesi; yaptıkları anlaşmaları yerine getirmeleri; zorlukta, darlıkta ve savaş anında dayanıklı olmalarıdır. İşte bunlar doğru olanlardır ve işte muttakiler de bunlardır."

Izutsu'ya göre, ayette geçen "البر"/el-bir'in gerçek anlamının, dinin şekli olarak uygulanmasından ibaret olmadığını; gerçek anlamda "البر"/el-bir'in Allah'a şirk koşmadan, derin bir inanın tabii bir sonucu olarak ortaya çıkan içtimai ahlaka sahip kamil mümin olmak olduğunu çok güçlü bir şekilde vurgulamaktadır ve ayette geçen "البر"/el-bir kelimesinin, sabır, sıdk, takva gibi kelimelerle ilgili bir kelime olduğu da açıkça görülmektedir.⁷⁹

2) İzutsu, semantik analizde, eş anlamlı kelimelerin, kelimenin doğru anlamını ortaya koymada yardımcı olduğunu şu ayeti örnek vererek açıklamaktadır:⁸⁰ وما ارسلنا فى قرية من نبي الا اخذنا اهلها بالباساء والضراء لعلهم يضرعون ثم بدلنا مكان السيئة

Manzûr, a.g.e., c. V, s. 144.

75 İzutsu, T., a.g.e., s.63.

76 İzutsu, T., a.g.e., s.63.

77 İzutsu, T., a.g.e., s.63.

78 İzutsu, T., a.g.e., s.64.

79 İzutsu, T., a.g.e., s.64.

80 İzutsu, T., a.g.e., s.64.

72 İzutsu, Kur'an'da Allah ve İnsan, s. 32.

73 İzutsu, Kur'an'da Dinî ve Ahlakî Kavramlar, s. 62 (J. Marouzeau, Latince'nin Çevrilmesi, s. 38'den naklen)

74 Cevherî, a.g.e., c. II, s. 807; Rağîb İsfahânî, a.g.e., s.714; İbn

الحسنة حتى عفوا وقالوا قد مس ابائنا الضراء والسراء
فاحذنا هم بغتة وهم لا يشعرون "Biz bir ülkeye bir
peygamber gönderdiğimizde, onun halkını zorluk ve
darlıkla mutlaka sıktık ki, sığınıp yakarsınlar. Sonra
zorluk ve sıkıntının yerine mutluluk ve güzelliği getir-
mişiz de çoğalmışlar ve şöyle demişlerdir: 'Ağalarımız
da zorluk ve sevinçle yüz yüze gelmişlerdi.' Nihayet
biz onları farkında olmadıkları bir sırada ansızın
yakalayverdik."⁸¹

Izutsu'ya göre, ilk ayette geçen "البساء/el-
be'sâ" ve "الضراء" "ed-darâ" kelimeleri ikinci ayette
"السيفة" "es-seyyie" kelimesi ile -anlamca esaslı bir
değişiklik olmadan- değiştirilebilir. O'na göre "şer"
ve "kötü"nün yakın bir sinonimi olan "السيفة"
kelimesinin, bazı durumlarda "zorluk", "sıkıntı" veya
"felaket" gibi bir şeyi kastetmek üzere kullanılabil-
ceği de bu ibareden anlaşılmaktadır. Aynı şekilde
ayette geçen "الحسنة" "el-hasene" ile değiştirilmiş
olan - "iyi" veya "iyilik" demek olup ayette "sevinç"
anlamındaki- "السراء/ es-serrâ" kelimesi ve bu
kelimelerin "السيفة"/"es-seyyie" kelimesiyle zıt
anlamda kullanıldıkları da görülmektedir.⁸²

3) Izutsu'nun tespit ettiği diğer bir husus ise,
semantik analizde, bir kelimenin anlamını doğru
olarak teşhis etme de *zıtlık (contrast) göstermek*
suretiyle karşılaştırmak da yardımcı bir unsurdur.⁸³
Mesela "الحخير"/"el-hayr" kelimesi, ahlaki manada
belki de İngilizcedeki "good" (iyi) kelimesinin en
yakın sinonimidir. Izutsu'ya göre, Arapçada "iyilik"
ifadesinde birbirlerini yalnız bırakmayan "hasene"
gibi birçok kelime vardır. "hayr" ile "hasene" arasın-
daki fark, "hayr"ın genellikle "şerr"e, "hasene"nin ise
genellikle "seyyie"ye zıt olarak kullanıldığı bilindiği
takdirde bu kelimelerin anlamları büyük ölçüde
teşhis edilebilir. Mesela, "hasene, seyyie, hayr, şerr"
kelimelerinden herhangi birinin tam anlamı kesinlik-
le tespit edilebilirse, geri kalan üçünün anlamı
hususunda da daha emin olunur.⁸⁴

4) Bir kelimenin anlamını doğru olarak tespit
etme de, o kelimenin "ne olmadığını" ortaya
koyabilmek de semantik tahlil ilkelerinden olduğunu
belirten Izutsu, mesela A kelimesinin "A olmayan"
şeklindeki bir açıklamanın mantık açısından "A"
dışındaki her şey ve herhangi bir şey olabile
ihtimalinden dolayı, bu ilkenin doğru anlamı bulma-
da başarısızlıkla sonuçlanabileceğini iddia edenler
olabileceğini ancak bunun kapsamı dar olan
kelimelerde geçerli olmayacağını, çiçeğin rengi ya
kırmızı veya mavi olabilecek iken eldeki bir
numunenin kırmızı olmadığını söylemenin bile çiçek

hakkında dinleyiciye olumlu bilgiler vermeye
yeteceğini de ifade eder.⁸⁵

5) "Bir dilin bazı kelimeleri arasındaki herhangi
kalıplaşmış anlam ilişkilerine "semantik saha" (alan)
denir."⁸⁶ diyen Izutsu, bu konuda şu misali verir:
"İngilizcedeki "wind" (rüzgâr) ve "to blow" (esmek)
kelimeleri arasında özel bir bağ vardır."⁸⁷ Semantik
analizde, işte bu özel bağ önemlidir. Kelimenin gir-
miş olduğu "semantik alan"da bulunan diğer
kelimeler arasında semantik bağın olması kelimenin
anlamını doğru tespit etmede en önemli yardımcıdır.

"Her kelimenin sanki kendi seçtiği arkadaşları
vardır. Öylesine ki, bir lisanın tüm söz dağarcığı son
derece girift bir semantik gruplaşmalar ağı oluşturu-
r."⁸⁸ İşte bu girift ağ, semantik analizle çözümlenebilir.
Mesela Kur'an'da "iftira" (icad etmek,
uydurmak) fiili genellikle "kızb" (yalan) kelimesiyle
bir grup oluşturur. Bu gruba "zalim" kelimesi de
dahildir. Kur'an'da birçok yerde geçen şu ibarede
"iftira, kızb ve zalim" kelimelerinin özel bir grup o-
luşturduğu görülür.⁸⁹ "ومن اظلم ممن افترى على الله كذبا
او كذب باياته انه لا يفلح الظالمون
uyduran, yahut O'nun ayetlerini yalanlayanlardan daha
zalim kimdir? Zalimler asla felah bulamayacak-
lardır."⁹⁰ İşte bu üçlü kelime grubu bir "semantik
alan" oluşturmaktadır.

İki ya da daha fazla kelime arasındaki semantik
bir bağın varlığını, bir hitap sanatı olan paralelizmi
ortaya koyar.⁹¹ Mesela şu ayetlerde bu tür paralellik
görülmektedir: "ومن لم يحكم بما انزل الله فاولئك هم
الظالمون" "...Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse,
işte onlar kâfirlerin ta kendileridir."⁹² "ومن لم يحكم بما انزل الله فاولئك هم
الظالمون" "...Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse, işte onlar zalimlerin ta
kendileridir."⁹³ "والفاسقون ومن لم يحكم بما انزل الله"
"... Kim Allah'ın indirdiği ile hükmet-
mezse, işte onlar fasıkların ta kendileridir."⁹⁴

Bu ayetlerde "kâfir, zalim ve fasık" üçlüsü
"Allah'ın indirdikleriyle hükmetmeme" hususunda
bir paralellik arzietmekte ve birbirleriyle semantik
manada bir düzeye konmaktadır.⁹⁵

Izutsu'nun Kur'an'ı anlama ve yorumlama yön-

86 Izutsu, T., a.g.e., s. 68.

87 Izutsu, T., a.g.e., s. 68.

88 Izutsu, T., a.g.e., s. 68.

89 Izutsu, T., a.g.e., s. 68.

90 (İftira-Kızb-Zalim) üçlü kelime grubunun geçtiği ayetler için bk.
En'am, 6/21, 93, 144; A'raf, 7/37; Yunus, 10/17; Hüd, 11/18;
Kehf, 18/15; Ankebüt, 29/68.

91 Izutsu, T., a.g.e., s. 68.

92 Maide, 5/44.

93 Maide, 5/45.

94 Maide, 5/47.

95 Izutsu, T., a.g.e., s. 69.

81 A'raf, 7/94, 95.

82 Izutsu, T., a.g.e., s. 65.

83 Izutsu, T., a.g.e., s. 66.

84 Izutsu, T., a.g.e., s. 66.

temini daha belirgin bir şekilde ortaya koyabilmek için Kur'an-ı Kerim'in önemli anahtar kelimelerinden biri olan "Takva" kelimesinin semantik analizini nasıl yaptığını burada göstermeyi uygun buluyoruz.

Izutsu'nun tespitlerine göre, Allah'a şükür yerine küfrü benimseyenlere, Allah'ın huzurunda boyun bükmeyi, O'na teslim olmayı reddedenlere, zamanlarını oyun ve oyalanma (*la'b ve lehv*) ile geçirerek, ahireti unutan, dikkatsiz, hafifmeşrep kimselere kısaca gafillere karşı Allah diğer sıfatını tecelli ettirir. Burada Allah adalet sahibi, hüküm gününde kesin hüküm, şiddetli azap ve intikam sahibidir. Gazabı kime yönelirse onu mahveder.⁹⁶ Kur'an'da Allah'ın bu sıfatının da bulunduğunu öğrenen bir mümin attığı her adımın, yaptığı her davranışın hesabını vereceğinin şuuru/bilinci içerisinde hareket eder. İşte bu bilincin⁹⁷ adı "takva"dır. Izutsu diğer bir çalışmasında, "takva"nın hiçbir surette sıradan "bir tür korku" olmadığını, ancak başlangıç açısından, "korku" hissi olduğunu belirtmekte ve bunu, Kur'an'ın "takva"nın anlamdaşı olarak, normal şartlarda olağan "korku" için kullanılan bazı başka kelimeleri kullanılışı ispatladığını zikrederek, "korku, korkmak" anlamını yansıtan kelimelerden en önemlileri olarak "haşiye" ve "havf" hakkında tahliller yapmaktadır.⁹⁸ Şu hâlde "takva" kelimesinde münemmiç olan "korku", daha çok kalpte ve bilinçte ortaya çıkan bir şuur hâlidir. Bu şuur, dinsel bir anlam taşımamaktadır.⁹⁹ Bu şuur izah etmek için, Izutsu, yukarıdaki ayetleri örnek olarak verdikten sonra şu açıklamaları yapmaktadır¹⁰⁰:

"Zamanla bu koyu uhrevî renk yavaş yavaş açılır, açılır nihayet o dereceye varır ki takvanın hüküm günü düşüncesiyle, ahiret korkusuyla açık bir bağı kalmaz, daha ziyade dindarlık manasına gelir. İşte bundan dolayı, Kur'an'da muttakî kelimesi-(ittikâ'nın ismi fâilidir)-çoğu kez kâfirin karşıtı olan 'zâhid mü'min' manasındadır. Kur'an'ın tanımına göre bu aşamada muttakînin Müslim veya müminden önemli bir farkı yoktur. Bakara suresindeki muttakî, 'Gizliye (gaybe) inanan, düzenli olarak namazını kılan, Allah'ın kendisine verdiği rızkı sarfeden, Peygamber (Hz.) Muhammed'e indirilene ve ondan önce indirilmiş olanlara inanan ve ahirete kesin iman eden' kişi olarak tanımlanır."¹⁰¹

⁹⁶ Izutsu, T., Kur'an'da Allah ve İnsan, s. 298.

⁹⁷ Bu bilinci Prof. Dr. Salih Akdemir, "Son Çağın Kur'an" isimli mealinde; "Allah bilincini içte canlı tutmak" şeklinde çevirmektedir. Bilgi için bk. Son Çağın Kur'an (trc. Salih Akdemir), Ankara Okulu Yayınları: 75, Ankara 2004, s.1 ve "takva" kelimesinin geçtiği diğer yerler.

⁹⁸ Izutsu, T., Kur'an'da Dinî ve Ahlakî Kavramlar, s. 260.

⁹⁹ Izutsu, T., Kur'an'da Allah ve İnsan, s. 299.

¹⁰⁰ Izutsu, T., Kur'an'da Allah ve İnsan, s. 304-305.

¹⁰¹ Bakara, 2/3-4.

Izutsu'ya göre "takva" kelimesi, Cahiliye devrinde *hanif* olanlar ve şair Züheyr b. Ebî Sülmâ¹⁰² gibi Yahudi dininin tesirinde kalanlar hariç, dinsel bir anlam taşımıyordu.¹⁰³ Izutsu'nun, Züheyr b. Ebî Sülmâ'nın divanından aktardığı ve bizim de söz konusu şairin divanında bizzat görmüş olduğumuz şu beyitte geçen "takva/ تقوى" kelimesi oldukça dikkat çekicidir:

ومن ضربته التقوي ويعصمه من سيء العثرات الله والر

حيم

"Takva onun huyundandır ve Allah sonra akra-balık bağı onu kötü ayak sürçmelerinden korur"¹⁰⁴.

Izutsu'ya göre, İslâm öncesi edebiyatı okuyanlarının hepsinin kelimenin Cahiliye dönemindeki anlamını açık bir şekilde anlamış olmaları normal olmayıp, sadece "ittikâ/التقى" fiilinin İslâm öncesinde yaşayan şairlerin en çok kullandıkları kelimelerden biri olması, konunun daha iyi ortaya konulabilmesi için yeterlidir. İzutsu, elde mevcut örneklerde, bu kelimenin "zühd" şöyle dursun, her hangi bir dinî anlam dahi taşımadığını belirtmekte ve Tebrizî (ö. 502/1108)'nin, "Divânü'l-Hamâse" üzerine yazdığı şerhte "التقى/İttikâ" kelimesi hakkında yapmış olduğu şu tanımı nakletmektedir: "الاتقاء ان تجعل بينك وبين ما تخافه حاجزا يحفظك 'İttikâ', senin(A) ile korktuğün şey(B) arasında seni (B)den koruyacak bir engel(C) koymandır. Kısaca ittikâ, bir şey vasıtasıyla kendini savunmadır. Genel durum şöyledir: Bir adam (A), kendisi için tehlikeli, tahripkâr ya da zararlı bir şey (B)nin kendine doğru geldiğini anlar. Bunun üzerine kendisi ile o tehlikeli şey (B) arasına, o şeyin kendisine gelmesini önleyecek bir engel(C) koyar. Bu fi'lin İslâm'dan önceki bütün kullanışları, görünüşte ne kadar kompleks olursa olsun bu ma-

¹⁰² Züheyr b. Ebî Sülmâ, Rabî'a b. Riyah el-Muzenî (ö.609 M.), (Milâdî VI.-VII. asır) Cahiliye devri Arap şairlerinden olup, İmru'ul-Kays ve en-Nabîğa ile birlikte eski şiirin üç büyük sanatkarından biri kabul edilmiştir. Bu şair hakkında daha geniş bilgi için bk. Brockelmann, Carl, Geschichte Der Arabischen Litteratur (GAL) (I-II), Leiden, E. J. Brill, 1943-1949, c. I, s. 15; Supplementband (I-III), Leiden, E. J. Brill, 1937-1939, c.I, s.47, 48; Çetin, Nihad M., "Züheyr", İslâm Ansiklopedisi, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1. Baskı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1986, c. XIII, s. 639-642; Muallakat (Yedi Askı), (Çev. Şerafeddin Yaltkaya), M.E.B. Yayınları, 384, İstanbul 1989, s. 77-79; Ribâf, Abdülkâdir, "es-Sûratu ve'r-Rü'yettü"inde Züheyr b. Ebî SÜLMA", Camiatu Yermük, Ebhasu'l-Yermük, Silsiletü'l-Adâb ve'l-Lugaviyyat, c. I, sy. 1 ve 2 birarada, (Amman 1983), s. 79-120.

¹⁰³ Izutsu, T., a.g.e., s. 299.

¹⁰⁴ Izutsu, T., a.g.e., s. 299; Prof. Dr. Süleyman Ateş, Izutsu'nun eserinde *حريمه* şeklinde olduğunu, fakat *حريمه* "huy" anlamına gelmediğini, "huy, meziyet" anlamına gelen kelimenin "*حريمه*" olduğunu, bundan dolayı, çeviride beyitin ilk kelimesini *حريمه* şeklinde düzeltilerek yazıldığını söylemektedir. Züheyr b. Ebî Sülmâ'ya ait divanın elimizde bulunan baskısında da söz konusu kelime Prof. Ateş'in belirttiği olduğu gibi *حريمه* şeklindedir. Bu beyitin geçtiği yer için bk. İrf. Züheyr b. Ebî Sülmâ, Divânü Züheyr b. Ebî Sülmâ, Dârü Sâder, Beyrut, ts., s. 95.

naya gelir, bu formülle açıklanabilir.”¹⁰⁵

Izutsu bu görüşlerini teyit amacıyla bazı örnekler verir. Mesela, Antere'nin¹⁰⁶ (ö. M.614 (?)) muallakasında bizatihi görme imkânına sahip olduğunu bildiğimiz şu beyitte¹⁰⁷ “اتقى/ittikâ” kelimesi geçmektedir:

اذ يتقون بنى لاسنة لم اخم عنها ولكن تضايق مقدمى اتقى

“Eğer (arkadaşlarım) kendilerini benimle düşmanın mızraklarından korumak isteseler (beni kendileriyle düşman kılıçları arasına bir kalkan olarak koyup da beni kendilerine siper yapmak isteseler) bundan asla kaçınmam; ama (maalesef), önüm daraldı (önümde o kadar düşman var ki arada hiç yer yok)”¹⁰⁸

Şairin bu beyitte anlattığı durum tıpkı şöyledir:

(B)Düşmanlar———Antere———(A)
Arkadaşları

Görülüyor ki, يتقون ibaresi burada “korumak” anlamında geçmektedir. Izutsu'nun bu konuda vermiş olduğu diğer bir örnek ise “Divânu'l-Mufaddaliyyât”dan alınmıştır. Şair, el-Marrâ ibn Munkiz'dir. Bu zat, Ümeyye devrinde yaşamıştır ama şiirlerini Cahiliye ruhuyla yazmıştır. Onun dışı devesini tasvir ettiği şiirinden alınan bir beyitte:

تتقى الارض وصوان الحصى بوقاح مجمر غير معر

“Benim dışı devem, çevresinin tüyleri dökülmemiş sert tınaklarıyla kendisini taşlı arazide yaralanmaktan korur. Yani O, kendisiyle arz ve çak-

¹⁰⁵ Izutsu, T., a.g.e., s. 300.

¹⁰⁶ Antere b. Şeddâd b. Amr el-Absî, cahiliye devrinde melez olmaları sebebiyle “Ağribetü'l-arab (= Arap Kargaları)” denilen ve kahramanlıklarıyla ün salan üç siyah köleden biridir. Antere, Abs kabilesinin hem şairi, hem de cesur, abılgan, güzel huylu, hoş sohpet, zulme boyun eğmeyen savaşçısı olarak tanınmıştır. Muallakasını, annesinin sıyahlığı ile alay eden ve kendisinin şiir söylemeyi bilmediğini iddia eden birine karşı şairliğini ispat etmek amacıyla inşa ettiği de rivayet edilmektedir. Antere'nin şiirlerinin çoğu harb-darp üzerinedir. Ayrıntılı bilgi için bk. Antere b. Şeddâd b. Muaviye b. el-Absî, Divânu Antere, el-Matbaatu'l-Edebiyye, y.y., ts, s. 3; Brockelmann, C., a.g.e., c. I, s.13, 22; Supplementband, c. I, s. 45; “Antere” mad., İ.A., c. I, s. 463; Hatib Tebrizî, Ebû Zekeriyya b. Ali (ö.502/1108), Şerhu'l-Kasâidi'l-Aşr, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1405/1985, s. 210; Muhtar, Cemal, “Antere” md., D.İ.A., c. III, s. 237.

¹⁰⁷ Beyitin elimizde bulunan matbû nüshasındaki şekli bu şekildedir. Bilgi için bk. Antere b. Şeddâd, Divânu Antere, (Muallaka kısmı), s.103.

¹⁰⁸ et-Tebrizî, Şerhu'l-Kasâidi'l-Aşr, s.246; Izutsu, T., a.g.e., s. 300'de bu beyit şu şekildedir: Antere'nin bu beytinin çevirisi ise şöyledir. (O, bana bu nasihatı veriyorken savaş arkadaşlarımla düşmanların kargılarıyla kendi aralarında beni kalkan yapmışlardı. Ben, o düşman kargılarından korkmuş değildim. Yalnız şu vardı ki onlara daha ziyade yaklaşmaya yer kalmamış olduğundan fazla ilerleyememişim” Bilgi için bk. Divânu Antere, (Muallaka kısmı), s. 103; et-Tebrizî, a.g.e., s. 246; Muallakât, s. 57, Beyit: 70; Çeviri kısmı, s. 182, beyit: 69. Beytin yukarıdaki çevirisi için bk. Izutsu, a.g.e., s. 300-301.

mak taşları arasına, çevresinin tüyleri hiç dökülmemiş sert tınaklarını koyar”¹⁰⁹

Izutsu, bu bağlamda şu ayeti misal olarak vermektedir:

“Kıyamet gününde, yüzü ile kendisini azabın en kötüsünden korumaya çabalayan mı?”¹¹⁰ Izutsu, bu ayetin, kıyamet gününde elleri arkasına bağlı olduğu için gelen azabı, yüzü ile kendisinden savmaya çalışan insanların durumunu alaylı bir yolla anlattığını, dolayısıyla bu ayette, azaba müstehak olan kişinin durumunun, azaptan güvencede olanların durumuna benzemediğinin vurgulandığını söylemektedir. Ona göre bu, Kur'an'da, daha çok istisnai bir durumdur. “İttekâ/اتقى” fiili, Kur'an'da daima dinî anlamda kullanılmıştır. Cahiliyenin gittiği bu istikamet en son sınırı da kelimenin moral anlamda kullanıldığı durumlardır. Yani, kelimenin tam fizikî ve maddî değil de biraz manevileştirilmiş anlamda kullanıldığı hâllerdir. Kur'an'a yakın olan Hanîf düşüncesi, bir adım daha ileri giderek kelimenin kavramını tamamen manevileştirir. Ancak, kelimenin şekli yapısı henüz değişmemiştir. Burada gelmesi muhtemel tehlike(B), artık basit fizikî bir tehlike değil, uhrevî bir tehlikedir. Yani Allah'ın şiddetli cezası, inanmayanların ve teslim olmayanların başlarına gelecektir. Bu muhtevada ittikâ, insanın, ilahî azap ile kendisi arasında ruhunu azaptan koruyacak iman ve itaati koymasını demektir.¹¹¹ “İttikâ” kelimesinin benzer yorumu Celâleyn tefsirinde: “Allah'ın emirlerine sarılıp, yasaklarından kaçınmak suretiyle (kişinin) ateşten korunmasıdır”¹¹² diye yapılmaktadır. Nitekim bu anlam şu ayetlerde açıkça görülmektedir:

النار التي وقودها الناس والحجارة اعدت للكافرين فاتقوا

“...Kâfirler için hazırlanan ve yakıtı insanlarla taşlar olan ateşten korunun”¹¹³

واتقوا يوما لا تجزى نفس عن نفس شيء

“...Öyle bir günden korunun ki o gün hiç kimse başkasının yerine bir şey ödeyemez”¹¹⁴

Psikolojik olarak bu ittikâ, bir çeşit korku, ahirete ait bir korkudur. Şu ayetler bunu gösterir:

“...Ahiret ان في ذلك لاية لمن يخاف عذاب الاخرة

¹⁰⁹ Izutsu, T., a.g.e.,s. 301. (el-Mufaddaliyat, XVI, s.30'dan naklen)

¹¹⁰ Zümer, 39/24.

¹¹¹ Izutsu, T., a.g.e., s. 302-303.

¹¹² Mahallî, Celâluddîn Muhammed b. Ahmed, (ö.864/1459)-Suyûtî, Celâluddîn Abdurrahman b. Ebî Bekr, (ö.911/1505), Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azîm(Tefsiru'l-Celâleyn), Çağrı Yay., İstanbul, ts., c. I, s. 2.

¹¹³ Bakara, 2/24.

¹¹⁴ Bakara, 2/48.

azabından korkanlar için elbette bir ibret vardır"¹¹⁵

قال اني اعياف ان عصيت ربي عذاب يوم عظيم "De ki: 'Ben Rabbime isyan etmem hâlinde, (ileride gelecek) büyük bir günün azâbından korkarım"¹¹⁶ Psikoloji ile takva arasında mevcut işsel semantik ilgiyi göstermek bakımından şu ayet çok önemlidir:

لهم من فوقهم ظلل من النار ومن تحتهم ظلل ذلك يخوفون "Onların hem üstlerinde, hem altlarında ateşten gölgeler vardır. İşte Allah böyle bir azabın varlığını bildirerek, kullarını korkutur. Ey kullarım! Bana karşı gelmekten korunun/sakinin"¹¹⁷

Şu halde "takvâ" kelimesi, Cahiliye şiirinde ve Kur'an konteksinde de bazı ayetlerde; korkmaktan daha çok; gelebilecek tehlikelerden "korumak" ve "korunmak" anlamına gelmektedir. Ancak, bu kelime daha sonraları "korumak, korunmak" anlamlarından daha çok tam manasıyla dindar bir mü'min anlamında kullanılmıştır. Bundan dolayı Kur'an'ın tamamı incelendiğinde görülecektir ki, takva sahipleri olan müttakiler ile anlatılmak istenen, dindar, Allah'a karşı sorumluluk bilinci içerisinde olan kâmil bir mümindir.¹¹⁸ Netice itibarıyla Izutsu, "takva"nın Kur'an konteksindeki anlamının artık maddi bir şeyden veya uhrevî korku anlamından daha çok "dindarlık" anlamına geldiğini; "müttaki" kelimesinin de, "kâfir" in karşıtı olan "zâhid mü'min" kelimesinin eşanlamısı olduğunu, dolayısıyla "takvâ"nın semantik değişime uğradığını vurgulamaktadır.

Genel Değerlendirme ve Sonuç

Prof. Dr. Toshihiko Izutsu'nun Kur'an'ı anlama yöntemini, yine onun kendi müllefâtından hareketle ortaya koymaya çalıştığımız bu çalışmamızı bir sonuçta götürdüğümüz zaman şu hususları tespit ettiğimizi söyleyebiliriz:

Izutsu'ya göre Kur'an'ı doğru olarak anlayabilmek ve yorumlayabilmek için öncelikle herhangi bir öncel fikre sahip olmaksızın objektif bir biçimde onu okumak gerekmektedir. Kur'an, insanların kendi doğrularını onaylattıkları bir noter olarak algılanmamalı; tam aksine, Kur'an'ın kendi doğruları kabul edilmelidir. Aksi takdirde Kur'an'da söylenmeyen bir husus, sanki Kur'an'da söylenmiş gibi algılanır ki, bu da Allah'a yalan isnad etmekle eş anlamlıdır. Dolayısıyla, Kur'an'ın Arapça olarak nüzulünü, öncelikle miladi VII. yüzyılda yaşayan Mekke ve çevresindeki Arap toplumuna hitap ettiği temel olgusunu gözardı etmemeli ve Hz. Peygamber

ve sahabîlerinin anladıkları şekilde Kur'an anlaşılmasına çalışılmalı, öncelikle Kur'an'da "ne söylendi"ğini, doğru olarak anlamalı, daha sonra "ne demek istendi"ği üzerinde durulmalıdır. Fakat bu ideal, daima erişilmez olarak önümüzde durmaktadır. Bu ideale tam erişilemese de hiç değilse adım adım bu ideale yaklaşmaya gayret edilmelidir. Kur'an'da "ne söylendi?" sorusuna cevap verebilmek için, Kur'an'da olmayan malzemelerden ve verilerden yararlanmak yerine, Kur'an'ın kendi kelime hazinesinden ve Kur'an'ın dünya görüşünden (=weltanschauung) yararlanılmalıdır. Bunun içinde, Kur'an'ın kendi anahtar kelimeleri, kendi semantik alanları içerisinde yer alan odak kelime (=focus word) temelinde analiz edilmelidir.

Izutsu, Kur'an-ı Kerim'i yine Kur'an'la anlamaya çalışmış, bir bakıma "Kur'an'ın Kur'an'la tefsir" denilebilecek bir yöntem izlemiştir. Ancak bunu yaparken, Kur'an'ın bütünü daima göz önünde bulundurmuş, atomistik yaklaşımlardan uzak durmuştur. Kur'an'da geçen anahtar kelimeleri, içinde buldukları semantik alan içerisinde değerlendiren Izutsu, daima kelimenin geçtiği siyaka dikkat etmiştir.

Izutsu'nun önemli tespitlerinden birisi de, Kur'an-ı Kerim'in kelimelerinin, ilk planda hitap ettiği Mekke ve çevresinde yaşayan toplum tarafından Kur'an'ın nüzulünden önce de kullanılmaları, fakat aynı kelimelerin Kur'an'da, Cahiliye döneminin Araplarının kullandıkları anlamlardan daha güçlü izâfî anlamlar kazanmaları hususudur. Meselâ "takvâ" kelimesi, Cahiliye devrinde dinsel bir anlam taşımazken, Kur'an konteksinde, maddi bir şeyden veya uhrevî korku anlamından daha çok "dindarlık" anlamında kullanılmış; ayrıca "müttaki" kelimesi de, "kâfir" in karşıtı olan "zâhid mü'min" manasını yansıtır hâle gelmiştir. Şu hâlde Kur'an'da geçen kelimelerin tarihsel geçmişini bilmeden, herhangi bir hedef dile doğru olarak çevirileri yapılamaz. Zira Kur'an'da insanlığa sunulan bu yeni sistemi anlatmak için kullanılan kelimeleri, sadece Arap gramerine dayanarak hedef bir dile çevirmek yanlış bir tutumdur. Bu kelimeleri, Kur'an muhtevası içinde irdelemek ve siyakın (=context of situation) onlara kazandırdığı manaları daima ilk planda değerlendirmek gerekmektedir.

Izutsu'ya göre, Kur'an'da geçen ve anlamı açıkça anlaşılmayan bir kelimenin manasının açıklığa kavuşturulabilmesi için; bu kelimelerin yine Kur'an'da geçen ve eşanlamlı sanılan diğer kelimelerle bir araya getirilmesi; birbirleriyle kıyaslanması; birbirine benzeyip benzemediklerinin incelenmesi ve şayet var ise zit anlamlılarının da belirlenmesi ve nihayet bu kelimelere tekabül eden diğer kelimelerin de ortaya konulması suretiyle belli

¹¹⁵ Hüd, 11/103.

¹¹⁶ En'am, 6/15.

¹¹⁷ Zümer, 39/16.

¹¹⁸ Cebeci, Lütfullah, Kur'an'a Göre Takva, Sehâ Neşriyat, 2. Baskı, İstanbul 1991, s. 217.

bir düzen içerisinde irdelenmeleri icab etmektedir. Bu başarılması oldukça zor olan bir çalışmadır. Ancak, bu çalışma yapılmadığı takdirde, manası anlaşılmayan kelimelerin yanlış terceme edilmeleri kaçınılmaz olacaktır.

Netice itibariyle diyebiliriz ki, Prof. Izutsu'nun ortaya koyduğu zıt kavram semantiğine dayalı bu analiz yöntemi, Kur'an ilimleriyle meşgul olan ve Allah'ın kelamını anlama/yorumlama çabası

içerisinde olan ilim erbabı tarafından gereği gibi uygulandığı takdirde, Kur'an okyanusunun derinliklerinde bulunan ve keşfedilmeyi bekleyen mana hazinelerinin daha berrak bir şekilde görülüp anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Zira kesin gerçeklikler ummanı olan Kur'an'ın sürekli olarak keşfedilmesi; kendi zihni ve dünyasını Kur'an mesajıyla buluşturma gayreti içinde bulunması sorumluluğu insana aittir.